

УДК 342.5

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.02.37>

ПОВНОВАЖЕННЯ ГЛАВИ ДЕРЖАВИ ЩОДО ВВЕДЕННЯ НАДЗВИЧАЙНОГО ТА ВОЄННОГО СТАНУ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Топольницький В.В.,

кандидат юридичних наук, підполковник юстиції,
провідний науковий співробітник науково-дослідного відділу
проблем військового законодавства
Центру воєнно-стратегічних досліджень
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського
ORCID 0000-0001-5573-4149

Топольницький В.В., Повноваження глави держави щодо введення надзвичайного та воєнного стану: вітчизняний та зарубіжний досвід.

У статті аналізуються положення нормативних правових актів, що регламентують підстави та порядок введення правових режимів надзвичайного та воєнного стану в умовах здійснення Російською Федерацією збройної агресії проти України. Констатується наявність правової невизначеності окремих аспектів, що стосуються прийняття рішення органами державної влади через закріплення норм, що надають їх діям дискреційних повноважень, зокрема Президента України.

Досліджено механізм прийняття рішення щодо запровадження особливих правових режимів в Україні, звернено увагу на досвід зарубіжних країн. У межах дослідження характеристики різних особливих правових режимів враховано розмаїття особливих правових режимів, що існують у зарубіжних країнах.

Встановлено, що наявність указів Президента Російської Федерації від 21 лютого 2022 року про визнання самопроголошених квазі-держав на сході України – “Луганську Народну Республіку” і “Донецьку Народну Республіку” суверенними і незалежними державами та делегування Міністерству оборони РФ забезпечити на їхніх територіях здійснення збройними силами Російської Федерації “функцій з підтримки миру” є документальним підтвердженням вторгнення збройних сил Російської Федерації на територію Донецької і Луганської областей, ведення активних воєнних (бойових) дій та окупацію частини території України.

За результатами проведеного аналізу зроблено висновки, що рішення конституційних, політичних органів (суб'єктів) щодо вибору умов (підстав) для введення правових режимів (надзвичайного або воєнного стану) в умовах здійснення агресії Російською Федерацією проти України мають широку дискреційну основу та значні політичні доцільності, що за наявності однакових

умов (підстав) надає можливість введення правового режиму надзвичайного та воєнного стану.

Ключові слова: воєнний стан, дискреційні повноваження, збройна агресія, надзвичайний стан, правовий режим на тимчасово окупованій території.

Topolnytsky V.V. Powers of the head of state regarding the imposition of state of emergency and martial law: domestic and foreign experience.

The article analyzes the provisions of regulatory and legal acts regulating the grounds and procedure for imposing legal regimes of state of emergency and martial law in the conditions of the Russian Federation's armed aggression against Ukraine. It is stated that there are legal uncertainties in certain aspects related to decision-making by public authorities through the establishment of norms that give their actions discretionary powers, in particular the President of Ukraine.

The mechanism of decision-making on the introduction of special legal regimes in Ukraine has been studied, attention has been paid to the experience of foreign countries. The study of the characteristics of different special legal regimes takes into account the diversity of special legal regimes that exist in foreign countries.

It is established that the existence of decrees of the President of the Russian Federation dated February 21, 2022 on the recognition of self-proclaimed quasi-states in eastern Ukraine – “Luhansk People's Republic” and “Donetsk People's Republic” as sovereign and independent states and delegating the Ministry of Defense of the Russian Federation to ensure “peacekeeping functions” by the armed forces of the Russian Federation on the aforementioned territories are the documentary evidence of the invasion of the armed forces of the Russian Federation in the Donetsk and Luhansk regions, the conduct of active military (combat) operations and the occupation of part of Ukraine. It is established that the term “occupation” in international law means the temporary

occupation of the enemy's territory by the armed forces.

Based on the results of the analysis, it is concluded that the decision of constitutional and political bodies (entities) on the choice of conditions (grounds) for the introduction of legal regimes (state of emergency or martial law) amid the aggression of the Russian Federation against Ukraine has a wide discretionary basis and significant political expediency, which in the presence of equal conditions (grounds) provides an opportunity to introduce a legal regime of state of emergency and martial law.

Key words: martial law, discretionary powers, armed aggression, state of emergency, legal regime in the temporarily occupied territory.

Постановка проблеми. Порухнення територіальної цілісності та недоторканності кордонів, погрози силою, втручання у внутрішні справи інших держав є звичною практикою Російської Федерації (далі – РФ). Агресивна політика держави-агресора спрямовувалась не лише проти України. РФ порушила територіальну цілісність Молдови та Грузії, заявляє про територіальні претензії та про готовність “захистити” російськомовне населення країн Балтії та Казахстану.

Реалізуючи заздалегідь розроблений план щодо порушення територіальної цілісності України, 21 лютого 2022 року керівництвом РФ на позачерговому засіданні Ради Безпеки визнано незалежність самопроголошених “ЛНР” і “ДНР” та прийнято рішення щодо введення на тимчасово окуповані території Донецької та Луганської областей підрозділів збройних сил РФ (далі ЗС – РФ) [1], [2]. 22 лютого 2022 року Президент РФ заявив, що Мінські домовленості більше не діють, а того ж дня Рада Федерації РФ одногосно надала президентові згоду на використання ЗС РФ за кордоном (без уточнення країни й території, але фактично – в Україні) [3].

Реакцією на дії держави-агресора була пропозиція Ради національної безпеки і оборони України (далі – РНБО) про введення в державі правового режиму надзвичайного стану, що подана Президенту України. Відповідно до пункту 31 частини першої статті 85 Конституції України Верховна Рада України законом № 2101-IX від 23 лютого 2022 року затвердила Указ Президента України від 23 лютого 2022 року № 63/2022 “Про введення надзвичайного стану в окремих регіонах України” [4].

Продовжуючи реалізацію задуманого плану 24 лютого 2022 року ЗС РФ здійснили повномасштабне вторгнення на територію України. У відповідь на ці дії РНБО 24 лютого 2022 року подано Президенту України пропозицію про введення правового режиму воєнного стану на всій території України. Внаслідок цього, відповідно до пункту 31 частини першої статті 85 Конституції

України, Верховна Рада України законом України № 2102-IX від 24 лютого 2022 року затвердила Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 “Про введення воєнного стану в Україні” [5].

Отже, у зв'язку з спробою зміни конституційного ладу державою-агресором в Україні запроваджено надзвичайний стан, а через повномасштабне збройне вторгнення Росії в Україну – воєнний стан строком на 30 діб. По суті державні інституції одночасно здійснювали заходи по впровадженню та забезпеченню правового режиму надзвичайного стану та правового режиму воєнного стану, оскільки Указ Президента України про скасування надзвичайного стану в Україні не відбувся. Втім на тимчасово окупованих територіях України, також з 20 січня 2014 року діє особливий правовий режим, який встановлений приписами Закону України “Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України” [6]. Є очевидним, що жодна країна світу не запроваджувала одночасно таку кількість правових режимів на своїй території.

Водночас Конституційні положення визначають можливість встановлення в державі лише двох особливих правових режимів (надзвичайний або воєнний стан), а також наділяють Президента України повноваженнями щодо прийняття відповідних рішень для їх запровадження, та як наслідок переведення управління державними інституціями від звичайного стану функціонування суспільства та держави на функціонування в умовах особливих правових режимів.

Так, положення статті 92 Конституції України передбачають, що виключно законами України визначається правовий режим воєнного і надзвичайного стану. Таким чином, особливий правовий режим на тимчасово окупованій території України не має конституційно закріплених норм для його встановлення та потребує подальших наукових досліджень.

На сьогодні питання регламентації підстав та порядку введення правових режимів надзвичайного та воєнного стану в умовах повномасштабної збройної агресії РФ проти України займають одне з центральних місць у наукових дослідженнях, оскільки, незважаючи на те, що аспекти, які розглядаються, детально регулюються чинним законодавством, ретельний аналіз та зіставлення окремих нормативних положень виявляє прогалини, що дозволяє суб'єктам владних повноважень мати певні дискреційні повноваження та всупереч тому призначенню, яке вкладає в неї законодавець, вибирати суб'єкту те чи інше право застосовувати норму.

Стан опрацювання проблематики. До проблем функціонування правових режимів звертались вітчизняні дослідники, зокрема О.М. Бан-

дурка, Ю.П. Битяк, О.М. Буханевич, Ю.В. Дубко, С.В. Ківалов, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, С.Ф. Константинов, С.О. Кузніченко, О.В. Маковська, В.Я. Настюк, В.І. Олефір, Г.О. Пономаренко, М.М. Тищенко, В.І. Шишкін, М.Г. Янгол, Х.П. Ярмачі та інші. Цими вченими зроблено значний внесок у дослідження проблем організаційно-правового забезпечення діяльності органів публічної влади, взаємодії правоохоронних органів та військових формувань під час дії адміністративно-правових режимів та юридичної відповідальності суб'єктів правовідносин за порушення режимних норм та правил. Однак, наукові праці, не висвітлюють повноважень суб'єктів владних повноважень при прийнятті рішень для введення особливих правових режимів та враховуючи восьмирічний період воєнної агресії Російської Федерації проти України не стали предметом комплексного і глибокого наукового дослідження.

Метою статті є визначення правових аспектів здійснення повноважень органами державної влади щодо прийняття рішень для введення окремих правових режимів та аналіз законодавства, що регламентує умови (підстави) їх запровадження.

Виклад основного матеріалу. Перед Україною з 20 лютого 2014 року постала найбільша загроза за всю новітню історію її незалежності – загроза самому існуванню Української держави. Розпочата агресія РФ проти України, яка триває дев'ятий рік та тимчасова окупація її територій, що переросла 24 лютого 2022 року в повномасштабне вторгнення РФ порушує не тільки територіальну цілісність, але і загрожує незалежності держави. Президент РФ 21 лютого 2022 року підписав укази про визнання самопроголошених квазі-держав на сході України – “Луганську Народну Республіку” та “Донецьку Народну Республіку” суверенними і незалежними державами, а також делегував Міністерству оборони РФ забезпечити на їхніх територіях здійснення ЗС РФ “функцій з підтримки миру” [1], [2], а 22 лютого 2022 року Рада Федерації РФ одноголосно Постановою № 35-СФ надала Президентові РФ згоду на використання ЗС РФ за кордоном (без уточнення країни й території, але фактично – в Україні) [3]. Між іншим, за аналогічних указів Президента РФ від 26 серпня 2008 року щодо визнання незалежності регіонів Грузії – Абхазії і Південної Осетії та здійснення ЗС РФ на їх територіях “функцій з підтримки миру”, Грузія втратила частину своїх територій [7], [8].

Де-факто наявність зазначених актів є документальним підтвердженням вторгнення ЗС РФ на територію Донецької і Луганської областей, ведення активних воєнних (бойових) дій та окупацію частини території України. Слід зазначити, що термін “окупація” в міжнародному праві означає

тимчасове заняття озброєними силами території противника. Режим окупації закріплений у Гаазьких (1899 р. і 1907 р.) і Женевській (1949 р.) конвенціях.

Отже, зазначенні дії РФ відповідно до пунктів «а», «b», «с», «d» та «g» статті 3 Резолюції 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 14 грудня 1974 року [9] та статті 1 Закону України “Про оборону України” [10] підпадають під визначення “збройної агресії” – вторгнення або напад збройних сил іншої держави або групи держав на територію України, а також окупація або анексія частини території України. Відповідно до цього, приписи статті 4 Закону України “Про оборону України” [10] передбачають, що “у разі збройної агресії проти України або загрози нападу на Україну Президент України приймає рішення про ... введення воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях”. Водночас пропозиції щодо введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях на розгляд Президентові України подає РНБО, відповідно до вимог статті 5 Закону України “Про правовий режим воєнного стану” [11]. Разом з тим, пропозиції щодо введення надзвичайного стану Президентові України також подає РНБО у відповідності до вимог статті 5 Закону України “Про правовий режим надзвичайного стану” [12].

У зв'язку з цим, незважаючи на наявність умов (підстав) для прийняття рішення про введення в державі воєнного стану 21.02.2022 року, РНБО подала пропозицією про введення надзвичайного стану. Згідно з пропозицією РНБО та відповідно до пункту 31 частини першої статті 85 Конституції України, Верховна Рада України законом № 2101-IX від 23 лютого 2022 року затвердила Указ Президента України від 23 лютого 2022 року № 63/2022 “Про введення надзвичайного стану в окремих регіонах України” [4]. Тобто, на засіданні РНБО було надано Президенту України пропозицію щодо наявності умов для введення в державі саме надзвичайного стану.

Важливо зазначити, що відповідно до вимог статті 5 Закону України “Про Раду національної безпеки і оборони України” Президент України є Головою РНБО, а рішення РНБО приймаються не менш як двома третинами голосів її членів, згідно із статтею 10 цього Закону [13]. Отже, в залежності від кількості голосів членів РНБО та думки Голови Верховної Ради України, рішення Президента України з цього питання не завжди є вирішальним при ухваленні рішень членами РНБО щодо необхідності введення певних правових режимів та в цілому має політичне підґрунтя. Так, прикладом може слугувати не підтримана членами РНБО та представниками фракцій ВРУ за аналогічних обставин думка Президента України на засіданні РНБО 28 лютого 2014 року щодо введення в державі воєнного стану під час здійснен-

ня окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополь [14].

Відтак, необхідно підсумувати, що встановлення факту збройної агресії РФ та окупації частини Донецької і Луганської області належить виключно до компетенції конституційних, політичних органів (суб'єктів) – РНБО, Верховної Ради України та Президента України, які відповідно до норм законодавства мають дискреційні повноваження.

У цьому аспекті варто взяти до уваги прийняття парламентом та міжнародними організаціями низки актів, якими вже встановлено факт збройної агресії РФ та окупації територій України, а також наявність постанов Верховного Суду України від 14.03.2018 року у справі №363/2981/16-ц, від 21.03.2018 року у справі №428/12368/16-ц, від 21.03.2018 року у справі №417/3852/17, від 12.04.2018 року у справі №243/7029/17, від 06.06.2018 року у справі №428/13977/16-ц, від 21.08.2018 року у справі №752/6366/16-ц, від 21.08.2018 року у справі №428/8076/16-ц, від 12.09.2018 року у справі №755/14659/16-ц та ін., згідно яких з 20 лютого 2014 року встановлено юридичні факти вимушеного переселення осіб з окупованої території Луганської та Донецької області внаслідок збройної агресії РФ проти України та окупації РФ частини Луганської та Донецької області України [15].

Слід також підкреслити, що до проблем пов'язаних з не прийняттям рішення суб'єктами владних повноважень з 20 лютого 2014 року при наявності умов (підстав) для введення в державі воєнного стану зверталось чимало авторів. Так, В.І. Шишкін в своїй праці зазначає, що "подальше nereагування носіями влади на акти воєнної агресії проти України і зволікання із уведенням воєнного стану, хоча б у зоні бойових дій, за наявності всіх очевидних факторів такого стану, є реальною загрозою самого існування незалежної Української держави" [16, с.130]. Також, суддя Конституційного Суду України І.Д. Сліденко відзначає, "Очевидно, що дії Російської Федерації щодо України протягом 2014 – 2016 років відповідно до вказаного закону слід визначити як збройну агресію" [17].

Також важливим є загострити увагу, що офіційною датою визнання РФ окупованої території України (Донецької і Луганської областей), на які незаконно введені підрозділи ЗС РФ, слід вважати 21 лютого 2022 року. Тобто, з почату цієї дати мають місце порушення вимог визначених Конституцією та законами України, Гаазькими конвенціями 1907 року, IV Женевською конвенцією 1949 року, Статутом ООН, Декларацією ООН 1970 року про принципи міжнародного права, Гельсінським заключним актом НБСЄ 1975 року та Меморандумом про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї 1994 року, що дає підстави класи-

фікувати цей факт як міжнародне протиправне діянням з усіма наслідками, передбаченими міжнародним правом.

Отже, вищевказані Укази РФ не відповідають загальновищезазначеним нормам та суперечать основним принципам міжнародного права, зокрема: недоторканності територіальної цілісності держави; непорушності державних кордонів; невтручання у внутрішні справи іншої держави; суверенної рівності держави та ін. Вони є загальновищезазначені, універсальні, і всі держави зобов'язані суворо дотримуватися їхніх вимог.

Історично та юридично Луганська та Донецька області, разом з Автономною Республікою Крим, районами, містами, районами в містах, селищами і селами входять до системи адміністративно-територіального устрою України – є невід'ємними частинами України. Згідно зі статтею 2 Конституції України, територія Української держави в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою, включаючи території Луганської та Донецької області. Територіальна цілісність України визнана світовою співдружністю держав, зокрема РФ та міжнародними організаціями. Порушення принципу недоторканності територіальної цілісності держав виявляється у тому, що визнання РФ державної незалежності Луганської та Донецької області передбачає відторгнення від України територій цих двох регіонів усупереч її волі. З цього також слідує, що відкрита та офіційна присутність підрозділів ЗС РФ є неоголошеним і прихованим вторгнення на територію Донецької та Луганської областей саме з початку прийняття зазначених Указів Президента РФ, що завуальовано словосполученням "здійснення ЗС РФ функцій з підтримки миру" та є прямим порушенням суверенітету і територіальної цілісності України.

Зазначені порушення є своєрідними індикаторами на які держава зобов'язана реагувати впровадженням відповідних механізмів захисту, передбачених національним законодавством, шляхом запровадження особливих правових режимів, яким за даних умов є воєнний стан.

Для більш широкого дослідження механізму прийняття рішення щодо запровадження особливих правових режимів в Україні, слід звернутися до досвіду зарубіжних країн. У межах характеристики різних особливих правових режимів варто враховувати розмаїття особливих правових режимів, що існують у зарубіжних країнах. Так, О. М. Домрін, що провів спеціальне дослідження законодавства зарубіжних країн, виокремлює такі різновиди особливих правових режимів:

1) правовий режим надзвичайного стану, що має практику доволі чіткого законодавчого врегулювання у таких державах як Індія, Ірландія, Велика Британія, Канада, Португалія, Алжир, ПАР, США та деякі ін.;

2) правовий режим воєнного стану, що має сталу практику унормування у таких країнах як Нідерланди, Польща, Румунія, Велика Британія, Болгарія, США та ін.;

3) правовий режим стану облоги, що може запроваджуватися в таких країнах як Франція, Греція, Португалія, Бельгія, Королівство Іспанія, Аргентина та ін.; 4) стан війни, що має можливість запровадження у таких державах як Італія, Бельгія, Кабо-Верде та ін.;

5) стан напруги, що урегульовано на законодавчому рівні в таких країнах як ФРН тощо;

6) стан суспільної небезпеки (Італійська республіка);

7) стан оборони, що може запроваджуватися у таких країнах як Фінляндія, ФРН, Коста-Рика тощо;

8) стан пильності (Габонська Республіка);

9) стан готовності (Норвегія);

10) стан загрози (Королівство Іспанія) [18, с. 151].

Проведений аналіз дає підстави вважати, що всі ці режими об'єднує оборонна та безпекова складова. Тут слід погодитись з Ковалем В.П., який в своїй роботі зазначає, що "з врахуванням такої різнобарвної практики урегулювання особливих правових режимів, що сформувалася у зарубіжних країнах, у тому числі варто проводити реформування вітчизняного законодавства про відповідні правові режими, узгоджуючи положення чинного законодавства між собою. Проведення такої правової політики буде запорукою забезпечення національної безпеки та обороноздатності України" [19, с. 135].

Враховуючи те, що існуючі правові режими зарубіжних країн об'єднує оборонна та безпекова складова, слід відзначити, що закріплені на національному рівні правові режими мають схожу складову та умови для їх введення. Дослідивши зміст та умови для введення воєнного стану, перейдемо до аналізу умов за яких в державі введено надзвичайний стан.

Так, для цієї мети законодавець в статті 4 Закону України "Про правовий режим надзвичайного стану" закріпив вичерпний перелік умов за яких можливе введення надзвичайного стану [12]. Указ Президента України від 23 лютого 2022 року № 63/2022 "Про введення надзвичайного стану в окремих регіонах України" містить посилання на умови, що визначені в пунктах 5 і 6 частини другої статті 4 цього Закону [12], а саме: "5) спроби захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства; 6) масового переходу державного кордону з території суміжних держав".

При прийнятті рішення про введення надзвичайного стану, згідно Указу № 63/2022 підставою була спроба захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом на-

сильства. Разом із тим, відсіч існуючій збройної агресії, як зазначалось вище конституційні норми покладають на Збройні Сили України.

Водночас, статтею 3 Указу № 63/2022 Збройним Силам України під час введення надзвичайного стану визначено завдання, згідно з повноваженнями забезпечити сприяння у запровадженні та здійсненні заходів правового режиму надзвичайного стану [4]. Збройні Сили України під час введення надзвичайного стану здійснюють свої повноваження згідно статті 20 Закону України "Про правовий режим надзвичайного стану" [12], в якій зазначено: "до здійснення заходів надзвичайного стану можуть залучатися військові частини Збройних Сил України" за підставами, передбаченими пунктом 6 частини другої статті 4 вказаного Закону, тобто в контексті лише однієї умови визначеною статтею 3 Указу № 63/2022, а саме: "під час масового переходу державного кордону з території суміжних держав".

Тобто, роль і місце ЗСУ в здійсненні заходів правового режиму надзвичайного стану полягає в залученні військових частин ЗСУ до визначених заходів лише під час масового переходу державного кордону з території суміжних держав, що не відповідає меті введення надзвичайного стану, що визначено Указом № 63/2022. Тут, яскравим прикладом може слугувати Постанова Верховної Ради України № 509-VIII від 4 червня 2015 року, якою схвалений План законодавчого забезпечення реформ в Україні (далі – План № 509-VIII) [20]. Розділом II "Реформа системи національної безпеки та оборони" Плану № 509-VIII відповідним суб'єктам права законодавчої ініціативи визначалась низка ініціатив (заходів) з розробки та внесення на розгляд Верховної Ради України законопроектів з урахуванням встановлених у ньому строків. В ньому, зокрема передбачалось розширення підстав введення надзвичайного стану в державі, а також залучення до виконання заходів надзвичайного стану з'єднань і частин Збройних Сил України, що на сьогодні не реалізовано.

Отже важливо відмітити, що існуюче законодавство потребує докорінних змін та оновлень, а спроби врегулювати суспільні відносини у сфері національної безпеки і оборони в період розгортання агресії РФ проти України були активними, але на кілька кроків відставали від дій агресора, а тому – малоефективним. На виконання завдань з врегулювання законодавства у зазначеній сфері в державі приймалися прогресивні рішення, що мали поставити крапку в дискусії, яка триває серед науковців та посадових осіб органів державної влади і по сьогоднішній день. Слід погодитись з В.І. Шишкіним, який в своїй роботі відмічає, що "унаслідок неналежного виконання інституціями - носіями державної влади їх конституційних обов'язків країна та її суспільство перебувають у стані підміни явищ і понять. Має місце викривлене правове ре-

гулювання виниклих відносин, що містить у собі загрози для: держави як суб'єкта міжнародного права; правового статусу громадян і набуття ними відповідних прав; належного функціонування державного владного механізму тощо" [16 с.130].

Висновки. Проведений аналіз нормативно-правових актів дозволяє констатувати, що на прийняття рішення конституційних, політичних органів (суб'єктів) щодо вибору умов (підстав) для введення правових режимів (надзвичайного або воєнного стану) в умовах здійснення агресії РФ проти України з 20 лютого 2014 року значною мірою впливає невиконання визначених в них заходів, а саме:

- розпорядження Президента України "Про вивчення питання введення воєнного стану в окремих місцевостях України" № 936/2014-рп від 3 червня 2014 року [21] (опрацювання питання щодо необхідності введення воєнного стану в Донецькій та Луганській областях, де проводилась антитерористична операція);

- п. 53 Розділу II Плану законодавчого забезпечення реформ в Україні, схвалений Постановою Верховної Ради України № 509 –VIII від 4 червня 2015 року [20] (внесення змін до Конституції України та законодавства щодо покладення на Збройні Сили України функцій не лише із забезпечення оборони України, захист суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності, а й участі їх у захисті конституційного ладу).

Найбільш вагомим повноваженням при виборі умов (підстав) для впровадження особливих правових режимів належать Президентіві України, що врегульовані конституційними нормами та положеннями статті 4 Закону України "Про правовий режим надзвичайного стану" [12], статті 4 Закону України "Про оборону України"[10], який здійснює керівництво у сфері не тільки оборони, а і безпеки та уособлює в собі статус глави держави, гаранта державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, Голови Ради національної безпеки та оборони України і Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України. Однак, є слушною думка автора, який зазначає, що "у деяких випадках військово-управлінські повноваження Президента досить докладно вноормовані в чинному законодавстві, а в деяких – доволі фрагментарно, що вимагає запровадження відповідних заходів у напрямі вдосконалення адміністративно-правового регулювання означених питань [22, с. 145].

Отже, з урахуванням зазначених чинників, рішення конституційних, політичних органів (суб'єктів) щодо вибору умов (підстав) для введення правових режимів (надзвичайного або воєнного стану) в умовах здійснення агресії РФ проти України мають широку дискреційну основу та значні політичні доцільності, що за наявності схожих за змістом умов (підстав) дозволяє запро-

ваджувати в державі правові режими надзвичайного та воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Указ Президента РФ от 21.02.2022 № 71 "О признании Донецкой Народной Республики". URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202202220002>.
2. Указ Президента РФ от 21.02.2022 № 72 "О признании Луганской Народной Республики". URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202202220001>.
3. Постановление Совета Федерации Федерального собрания РФ "Об использовании Вооруженных Сил РФ за пределами территории РФ. URL :<http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202202240001>.
4. Про затвердження Указу Президента України "Про введення надзвичайного стану в окремих регіонах України": Закон України від 23 лютого 2022 р. № 2101-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2101-20#Text>.
5. Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні": Закон України від 24 лютого 2022 р. № 2102-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>.
6. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15 квітня 2014 р. № 1207-VII / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#top>.
7. Указ Президента РФ от 26.08.2008 № 1260 «О признании Республики Абхазия». URL: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/27957>.
8. Указ Президента РФ от 26.08.2008 № 1261 «О признании Республики Южная Осетия». URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Search/Date?date=02%2F22%2F2022%2000%3A00%3A00>.
9. Резолюція 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 14 грудня 1974 року URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-74#n26.
10. Про оборону України : Закон України від 6 грудня 1991 р. № 1932-XII / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>.
11. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
12. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16 березня 2000 р. № 1550-III / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>.

13. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 5 березня 1998 року № 183/98-ВР / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text>.
14. РНБО оприлюднила стенограму першого засідання після анексії Криму (документ). URL : https://lb.ua/news/2016/02/22/328532_snbo_obnarodoval_stenogrammu.html.
15. Постанови Верховного Суду України щодо встановлення юридичних фактів. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/>.
16. Шишкін В. Конституційні зобов'язання носіїв державної влади щодо реагування на акти воєнної агресії. Конституція і конституційні зміни в Україні: збірник, присвячений пам'яті Віктора Мусіяки / Центр Разумкова; відп. ред. А.Рачок, Ю.Якименко; упоряд. П.Стецюк. – Київ: Заповіт, 2020. – 300 с.
17. Окрема думка судді Конституційного Суду України Сліденка І.Д. стосовно Висновку Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України щодо відповідності доопрацьованого законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) вимогам статей 157 і 158 Конституції України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/nd02d710-16>.
18. Домрин А.Н. Институт чрезвычайного положения в зарубежных странах. Международная жизнь. 1993. № 5–6. С. 151–154.
19. Коваль В.П. Адміністративно-правовий статус військовослужбовців в Україні в умовах правового режиму воєнного стану: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 Харків, 2021. 225 с.
20. План законодавчого забезпечення реформ в Україні: Постанова Верховної Ради України від 4 червня 2015 р. № 509 –VIII / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-19#Text>.
21. Про вивчення питання введення воєнного стану в окремих місцевостях України: Розпорядження Президента України від 03 червня 2014 № 936/2014-рп / Президент України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/936/2014-%D1%80%D0%BF#Text>.
22. Мельник С.М. Повноваження Президента України у сфері військового управління. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*, том 30 (69) № 4 2019. С. 141-145.